
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Núñez Díaz, Helena. *Drag King, el catalitzador travesti : l'impacte de la pràctica Drag King sobre la subjectivitat de gènere i la corporalitat de les persones que la practiquen*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Sociologia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/324560>

under the terms of the license.

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I DE SOCIOLOGIA

DRAG KING, EL CATALITZADOR TRAVESTI

**L'impacte de la pràctica Drag King sobre la subjectivitat
de gènere i la corporalitat de les persones que la
practiquen**

TREBALL DE FINAL DE GRAU

GRAU EN SOCIOLOGIA

31/01/2025

Autori: Helena Núñez Díaz

Tutor: Enrico Mora

“Dentro había gente que era distinta, como yo. Podíamos ver nuestros reflejos en las caras de los demás. Miré a mi alrededor. Era difícil decir quién era mujer y quién era hombre. Sus rostros irradiaban una belleza diferente de aquella que habíamos visto en la televisión o en las revistas mientras crecíamos. Es una belleza con la que no se nace, sino que se construye a costa de un gran sacrificio.”

Leslie Feinberg,

Stone Butch Blues

(traducció de Judit del Río y Layla
Martínez)

Resum

Aquest treball intenta fer una aproximació al recorregut que travessen les persones al topar-se amb la pràctica Drag King i començar a practicar-la, l'impacte que té sobre els *performers*. S'intenta comprendre com funcionen els processos de canvi de subjectivitat de gènere i canvi corporal a través de practicar Drag King. Per donar resposta a aquestes preguntes no només s'analitza la pràctica de forma aïllada, sinó que també es té en compte el seu context i el paper del públic. La investigació s'ha realitzat a través de la combinació de l'autoetnografia i altres mètodes de la investigació qualitativa clàssica. La conclusió del treball defensa que la pràctica Drag King serveix com un catalitzador en el canvi de subjectivitat de gènere i corporalitat, gràcies al seu poder de desnaturalització del gènere i flexibilitat de la pràctica.

Paraules clau: Drag King, modificació corporal, corporalitat, cos, subjectivitat *queer*, transició de gènere, autoetnografia

Resumen

Este trabajo intenta hacer una aproximación al recorrido que atraviesan las personas al toparse con la práctica Drag King y empezar a practicarla, el impacto que tiene sobre los *performers*. Se intenta comprender cómo funcionan los procesos de cambio de subjetividad de género y cambio corporal a través de practicar Drag King. Para dar respuesta a estas preguntas no solo se analiza la práctica de forma aislada, sino que también se tiene en cuenta su contexto y el papel del público. La investigación se ha realizado a través de la combinación de la autoetnografía y otros métodos de la investigación cualitativa clásica. La conclusión del trabajo defiende que la práctica Drag King sirve como un catalizador en el cambio de subjetividad de género y corporalidad, gracias a su poder de desnaturalización del género y flexibilidad de la práctica.

Palabras clave: Drag King, modificación corporal, corporalidad, cuerpo, subjetividad *queer*, transición de género, autoetnografía.

Abstract

This paper tries to make an approach to the journey that people go through when they come across the Drag King practice and start practicing it, the impact it has on the performers. It tries to understand how the processes of gender subjectivity change and body change work through the practice of Drag King. In order to answer these questions, not only the practice is analysed in isolation, but also its context and the role of the audience are taken into account. The research has been conducted through a combination of autoethnography and other methods of classical qualitative research. The conclusion of the paper argues that Drag King practice serves as a catalyst in changing gender and corporal subjectivity, thanks to its power of gender denaturalization and flexibility of practice.

Keywords: Drag King, body modification, corporality, body, queer subjectivity, gender transition, autoethnography.

Índex

1.	Introducció.....	6
2.	Estat de l'art	7
3.	Metodologia	12
3.1.	Context de la investigació.....	12
3.2.	Enfocament metodològic.....	13
3.3.	Tècniques de recol·lecció de dades.....	14
3.4.	Consideracions ètiques	17
3.5.	Processament i anàlisi de dades.....	18
4.	Anàlisi.....	19
4.1.	La necessitat d'existència	19
4.2.	Drag King com espai de joc	20
4.3.	Pràctiques desnaturalitzadores	23
4.4.	El paper de l'altre en la desnaturalització.....	25
4.5.	L'impacte del context	27
4.6.	Drag King com a catalitzador en la transició.....	29
5.	Conclusions	31
6.	Limitacions i altres línies d'investigació.....	32
7.	Bibliografia	33
8.	Annexos	36
8.1.	Guió entrevistes.....	36

1. Introducció

Ara farà ja tres anys vaig assistir per primer cop a un espectacle de Drag King quasi per casualitat. Una amiga ens va avisar que unes persones conegudes actuaven al Candy Darling (un conegut bar de copes al bell mig del *gayxample*, a Barcelona), i sense saber molt bé què anàvem a veure ens vam animar a anar-hi.

Si bé és cert que les meves amigues i jo havíem anat diversos cops a aquell bar, he de dir que l'ambient aquell dia era lleugerament diferent, no predominava el perfil d'home blanc cisgay. Vam prendre lloc i el número va començar, coneixíem per primer cop a Ken Pollet, el presentador de la nit i una de les persones impulsores de l'escena King barcelonesa.

El número va començar amb Ken explicant què era el Drag King i la importància que tenia. Després de la seva presentació van aparèixer diferents representacions de Kings emergents. Entre lis diferents participants¹ de la nit apareixien també lis conegudis que anàvem a veure. Finalment, va actuar el presentador de la nit: el seu número era un monòleg en el qual posava en qüestió el binarisme de gènere, la masculinitat hegemònica i l'heterosexualitat.

Aquell espectacle va tocar interruptors a dins meu que m'han fet, entre altres coses, realitzar aquesta investigació. La masculinitat femenina² deixa marques a tot arreu, les podem trobar a sèries, pel·lícules, publicitat, però també a les nostres trajectòries vitals, en lis nostris amiguis, en desconegudis, i en els nostres propis cossos. El Drag King és una representació molt manifesta de la masculinitat, no només l'encarna, sinó que també explora els seus límits, la satiritza, l'imita, l'expandeix.

Aquesta disciplina permet explorar el gènere des de l'excepció, on l'objecte d'estudi és uni mateixi, on el treball de camp es fa en el propi cos i en la relació

¹ La redacció d'aquest treball d'investigació utilitza el llenguatge neutre per poder representar amb fidelitat les diferents subjectivitats de les persones que apareixen en aquest. El masculí només es fa servir quan em refereixo a persones que fan servir pronoms masculins o grups de persones que també volen ser referides en masculí, mai es fa servir el masculí neutre.

² La masculinitat femenina és un terme encunyat per Jack Halberstam (2008) al seu llibre també titulat *Masculinidad Femenina*. Al llibre recull les diferents expressions de masculinitat representades per dones, o persones assignades dona al néixer. Argumenta que aquesta sèrie d'expressions de gènere normalment estan associades a la identitat lèsbica, però que la masculinitat femenina pot correspondre a un gran nombre d'identitats que no per què han d'estar associades amb el lesbianisme.

amb els, les i lis altris, a la intimitat i a l'escenari. El que es posa en qüestió a la performance és la subjectivitat del King, però també la d'una audiència que potser mai s'ha plantejat que les parets del gènere es poden trencar. La performance de gènere és un espai de qüestionament i de repte, per riure i desafiar l'ordre de gènere establert, i sobretot: imaginar possibilitats que són tangibles mentre duri la performance.

Aquesta investigació, doncs, es pregunta sobre l'impacte que té la performance King sobre la subjectivitat de gènere i sobre el cos de qui la practica. Quin efecte té encarnar la masculinitat a cossos als quals, en general, se'ls hi ha negat? Quina transmutació provoca la pràctica King sobre la subjectivitat de gènere més enllà de la performance escènica?

2. Estat de l'art

El Drag, com a pràctica, es pot definir com el fet de fer performance (en el sentit teatral, escènic) de qualsevol expressió de gènere (Shapiro, 2007). Aquesta és una definició àmplia que permet incloure la performance d'un ampli ventall d'expressions de gènere, de clàssiques o d'exagerades, de convencionals o no binàries. El Drag no exclou que dones performin feminitat o homes masculinitat, simplement és un joc que permet explorar la subjectivitat pròpia i la social, desnaturalitzant els límits i fabricant de nous.

En el Drag King en concret, la performance de gènere normalment gira entorn de la masculinitat. Definicions més clàssiques del Drag King, com la de Halberstam (2008), situen que un Drag King “és una dona (generalment) que es vesteix clarament amb roba d'home i que fa una actuació teatral vestida d'aquest mode”. Aquesta definició potser hauria de ser complementada amb les reflexions de Platero (2009), on presenta els tallers Drag King com espais on s'explicita l'implicit del gènere, un espai on es poden qüestionar “les impostures de gènere apreses com a dones, donant-nos el permís per a representar altres papers, ocupar altres espais”. El Drag King consisteix a fer una performance de la masculinitat, normalment des de cossos a qui sempre se'ls hi ha negat, on la masculinitat femenina ha estat demonitzada i fins i tot considerada com a monstruosa (Halberstam, 2008). Les

etiquetes per anomenar la masculinitat desviada d'aquests cossos són contextuais i depenen de les seves determinacions espaciotemporals, però són totes aquelles persones assenyalades com a *chicazos*, *marimachos*, camioneres, lesbianes *butch*, persones trans-masculines, *bois*, etc. persones que desnaturalitzen el gènere com a relació social (Platero, 2009).

Donant alguna pinzellada més sobre els tallers de Drag King, Tosso i Sáinz-Ezquerria (2019) destaquen que tant la realització de tallers com la posada en escena del Drag King, no només serveix per a qüestionar i desnaturalitzar el gènere sinó que també funciona com un espai d'empoderament. Aquests llocs, doncs, “donen existència a noves imatges de cossos, identitats i subjectes no heteronormatius i que desplacen el binarisme de gènere dintre dels marcs simbòlics d'allò social” (Tosso & Sáinz-Ezquerria, 2019, p. 102). El fet de convertir cossos dissidents en vàlids els atorga la possibilitat de ser habitats sense culpa i patiment, i com a conseqüència l'imperatiu de ser celebrats. Al text s'explica que l'erotització del Drag i aquest empoderament es dona específicament en contextos lèsbics, feministes i *queer*. Quan el Drag es duu a terme fora d'ambients on es comparteix una subjectivitat i vivència comuna aquest perd totalment aquest efecte de resiliència i celebració, ja que no es dona cap diàleg entre el King i el públic, simplement s'observa com alguna cosa aliena. Expliquen que “tot procés identitari es produeix sempre amb i al costat d'altres, i com la interpel·lació d'aquestes persones, la seva mirada i la seva interacció amb nosaltres és bàsica per articular la nostra identitat” (Tosso & Sáinz-Ezquerria, 2019, p. 102).

Com hem vist, aquests són els principals motius pels quals el Drag King s'origina en contextos lèsbics o *queer*. A l'etnografia sobre Drag King a Sydney, elaborada per Drysdale (2019), es narra la configuració de l'escena, així com els seus inicis. S'explica com les nits de temàtica Drag King als pubs gai són el centre neuràlgic de la comunitat lèsbica a la ciutat. Els Kings i els seus espectacles juguen un paper fonamental en la legitimació de l'atractiu sexual de les *dykes*, de les formes de masculinitat femenina, que pretén atreure altres dones. Veiem aquí com el Drag King funciona com una pràctica de gènere i de la sexualitat de qui el practica i del públic al qual apel·la. En aquests ambients s'erotitza una expressió de gènere que normalment és considerada anormal en la societat. Respecte a aquest tema, és

bastant reveladora la descripció que fa Halberstam (2008) sobre els primers espais on es representa Drag King. En el seu llibre fa una breu taxonomia dels diferents tipus de Drag King, sent el primer el realisme *butch*³. Relata que al principi, quan aquest tipus de performance no estava estesa ni gaire professionalitzada, quan es feien micros oberts de Kings sovint pujaven *butches* que simplement feien una exhibició de la seva pròpia masculinitat. Curiosament, eren aquestes lis que tenien més èxit i molt sovint guanyaven concursos, eren aplaudidis i celebradis per un públic lèsbic a qui li agradava el que es mostrava a l'escenari.

Veiem com la masculinitat femenina, per la seva propietat de qüestionament dels rols de gènere binaris i heterossexuals té un component lèsbic. La masculinitat femenina és insubmissa a la coerció que es projecta sobre els cossos de les *done*s i la seva subjectivitat de gènere. Els inicis del Drag King estan inevitablement lligats a l'escena lèsbica i *queer*, celebrant i erotitzant cossos que trenquen amb la norma i surten de la cis heterosexualitat.

La idea del Drag King com a pràctica transformadora i desnaturalitzadora del gènere, la podem trobar en el treball autoetnogràfic que he mencionat breument al principi, el de Shapiro (2007). Consisteix en la investigació d'un col·lectiu de Drag King anomenat *the Disposable Boy Toys (DBT)*. Se centra sobretot en les transformacions de subjectivitat i de gènere que pateixen els seus membres al llarg dels anys que dura la investigació. Explica que la posada en pràctica en un espai de joc, teatral, d'subjectivitats de gènere transgressores i també, encarnar-les en el propi cos propiciava que aquestes persones dugueren a terme un profund qüestionament de la pròpia subjectivitat. La majoria dels membres del col·lectiu, després d'uns anys de recorregut, havien canviat la forma en la qual es definien i es presentaven.

En una línia semblant, però lleugerament diferent, trobem els tallers de Drag King. Els pioners i més coneguts són els *workshops* que Diane Torr va començar a dur a terme l'any 1989, a Nova York. En aquests tallers es replantejava el "comportament

³ El terme *butch* prové de la comunitat lèsbica i defineix lesbianes que s'identifiquen amb la masculinitat. No necessàriament està lligat a tenir una aparença molt masculina, també pot respondre a actituds, rols, formes de ser, etc.

dels homes” (la manera en la qual habiten l’espai, el fet de posseir-se a un mateix i la calma i neutralitat a la mirada, per exemple). Aquest taller ajudava a expandir els diferents rangs de gènere que utilitzaven les persones participants en el seu dia a dia, a més de desnaturalitzar el gènere com a essència (Torr & Czyzselska, 1998).

Una altra experiència de taller, autoetnogràfica, més contemporània, és la que trobem amb Fernández (2014). Mostra com a través de tres performances estableix una investigació sobre com afecta la subjectivitat experimentar amb els límits del gènere. Aquestes performances consistien en: primer, amagar una pròtesi de penis sota roba femenina durant el dia. Segon, fer drag king en espais segurs (*queer*) i tercer, vestir d’homes en espais públics. Les persones que van participar al taller, en acabar, tenien una concepció diferent de la seva posició a l’espai públic, per exemple.

Aquestes investigacions i experiències ens permeten visibilitzar que el Drag King no només serveix per a celebrar subjectivitats dissidents en cossos als quals se’ls hi ha negat la seva masculinitat, sinó que també serveix per a desestabilitzar els paràmetres del gènere. Com hem pogut veure, això no succeeix només de forma individual, sinó també col·lectivament. S’estableixen relacions entre l’audiència, els Drag Kings, la subjectivitat individual i la col·lectiva.

Aquest hackeig de la masculinitat “consisteix a sortir de la violència i l’opressió, consisteix a sortir d’allò binari per entrar en les cures i en l’acceptació de l’ambigüitat de la veritat” (Pineda, 2023). Perquè succeeixi aquest desafiament i *hacking* caldrà no caure en representacions de la masculinitat hegemònica. Pineda sosté que no hem de fer-nos servir de les eines de la masculinitat dominant per a desafiar-la (com són la seguretat, el control o la dominació), sinó que hem de destruir la masculinitat hegemònica, resignificar-la, desafiar-la.

Shapiro (2005) narra el context del sorgiment del terme i la subjectivitat *queer*. En oposició a la cultura assimilacionista gai i lèsbica, aquesta sorgeix com una subjectivitat polititzada, antiestablishment entre gais, bisexuals, lesbianes i persones trans. El terme *queer* sorgeix com la negació de les subjectivitats normatives (com a no heterosexual, o no normal), una oposició també a pràctiques sexuals o atributs físics normatius.

El Drag King, al llarg dels anys, s'ha anat desenvolupant de la mateixa manera que ho fa la seva escena. Com hem vist, aquest neix en contextos lèsbics, però avui en dia el seu públic objectiu ha canviat en alguns contextos. La subjectivitat *queer* s'ha apoderat de gran part dels espais LGTB, per les seves pròpies lògiques de qüestionament de la subjectivitat de gènere i sexualitat en contextos molt sovint predisposats a repensar-se. Castro (2015) parla del sentit que té allò *queer* en l'actualitat, ho presenta com la conseqüència evident del feminisme de mitjans del segle XX, un feminisme que no posava tant al centre a subjectes no-heterosexuals, no-occidentals, no-blancs, etc. alteritats. Després del qüestionament de la subjectivitat dona i el posterior intent de normalització de les noves subjectivitats sorgides (com per exemple que les persones homosexuals segueixin patrons heterossexuals) apareixen els postfeminismes. Persones, subjectivitats, formes de ser que no es conformen amb la normalitat, amb tornar a fer estàtiques noves subjectivitats que de nou tornen a ser coercitives. Migrades, negres, lesbianes, putes, degenerades, etc. es reivindiquen en contra d'un feminisme ordenat, burgès, que vol tornar a la norma. Per tant, la subjectivitat *queer* es construeix en oposició a un moviment LGTB que pretén ser normalitzador i estàtic. Aquestes tensions i transformacions es donen també en l'escena Drag King.

Alguns estudis més contemporanis sobre la pràctica del Drag i la seva escena posen en evidència aquestes tensions entre formes d'entendre el gènere més binàries o estàtiques i d'altres més trencadores o *queer*. Litwiller (2020) fa un estudi sobre com es dona la normativitat a l'escena Drag de Canadà. Descriu algunes dinàmiques de poder i resistències que es donen dins de l'escena i entre les artistes. Observa que les persones que fan Drag (tant Queens com Kings) que són cisgènere⁴ és més probable que reproduïxin estereotips binaris a les seves performances, així com heteronormativitat a la seva vida diària (adaptació als imperatius socials). Aquestes persones normalment tenen un pes més important a l'escena i ocupen posicions de poder estratègiques. Les artistes *gender-queer* o *gender-non conforming*⁵ tendeixen

⁴ Una persona cisgènere és aquella persona que s'identifica amb el gènere que se li va assignar al néixer.

⁵ El terme *gender-queer* és un terme paraigües que es refereix a subjectivitats i expressions de gènere no normatives. El terme *gender-non conforming* es refereix a persones que no segueixen les normes de gènere de la masculinitat o la feminitat.

a desafiar més la binarietat en les seves actuacions, i donar més importància als aspectes normatius i coercitius del gènere.

En contraposició, al treball etnogràfic fet per Calderón (s.f.), aquest cop realitzat a la nova escena de Vancouver, també es mostra com està en alça aquesta transformació de l'escena. En aquesta batalla de poder, les artistes QTBIPOC es fan a poc a poc amb els llocs amb més visibilitat: desafien les narratives més "conservadores" a dins del Drag i canvien els antics preceptes dins de la disciplina, de la mateixa forma que ho fan amb el gènere i la sexualitat.

3. Metodologia

3.1.Context de la investigació

Després d'aquell primer contacte amb el Drag King ara farà dos anys, i abans de pensar en aquesta investigació, vaig dur a terme el meu primer espectacle de King. En aquell llavors no sabia pràcticament res sobre la disciplina, només el que havia vist a l'escenari del Candy Darling, contingut distret a xarxes, i el que pogués copsar amb la meua imaginació. Sense pensar-m'ho gaire vaig trucar un dels meus amics més propers, sempre acompanyant-nos mútuament en els nostres trànsits i derives a través del gènere, i vaig proposar-li fer un espectacle de King al meu poble. Inexpertis i sense saber gaire el que fèiem ni com, ho vam fer, i aquesta experiència va servir d'adob per aquella primera revelació al Candy Darling, i per fer créixer el meu interès en el Drag i en el qüestionament del gènere.

Mesos més tard, aquella performance King semblava haver quedat com un capítol més, tancat. El cert és que quan va aparèixer l'obligació de fer el TFG no vaig ser capaç de triar un tema que no estigués relacionat amb el gènere i el cos, perquè en el fons mai se m'havia esvaït del cap. Amb les tries fetes va començar la meua recerca dins del món del King, però també un viatge a través del gènere només amb bitllet d'anada.

3.2. Enfocament metodològic

El mètode que vaig triar a l'inici de la investigació va ser l'autoetnogràfic. El motiu de la tria de l'autoetnografia em va semblar evident. Com bé he dit, la temàtica del gènere, la corporalitat i el trànsit feia temps que rondaven el meu cap. L'interès per aquestes temàtiques partia del desig de *saber* alguna cosa que encara no sabia sobre la meua subjectivitat i expressió de gènere. Em va semblar idoni cercar en algú més allò que em preguntava sobre mi mateixa, i per què no, acabar interrogant-me també.

Al llarg de tota la carrera sempre m'ha semblat estranya la posició de li investigador extern, que observa de forma objectiva i extreu conclusions d'un context que no és propi. Trobo que posicionar-se d'aquesta manera és fals. Allò que ens provoca interès és allò que ens interpel·la. Em semblava imprescindible mostrar la subjectivitat, emotivitat i la meua pròpia influència sobre la investigació, en lloc d'amagar-la, assumint que aquestes qüestions no existeixen o no són rellevants (Ellis et al., 2011)

Superposar diferents veus i perspectives també em va semblar una bona forma d'aproximar-me a la temàtica: anant des d'experiències més alienes, amics i amigues, fins a arribar a la meua. Les diferents capes d'emotivitat, històries de vida, combinades amb la història personal, donen una profunditat a la interpretació que és difícil d'aconseguir amb altres mètodes d'anàlisi (Murray, 2023).

No m'atreviria a dir, però, que aquesta investigació és totalment autoetnogràfica, sí que és cert que s'hi apropa. La investigació va a cavall entre una autoetnografia, com ja he mencionat, i una investigació qualitativa més clàssica. Això ho afirmo sobretot en relació amb els mètodes de recol·lecció de dades i la meua posició respecte a la investigació. No estableixo la mateixa relació amb totis lis informants que participen de la recerca, així com amb els espais dels quals participo.

Així com puc afirmar que amb alguns informadors mantinc una relació estreta, comparteixo fragments, debats i reflexions, amb altres només he mantingut el contacte puntual d'una entrevista o d'assistència a un espectacle. El mateix passa amb alguns espais, que formen part i s'imbriquen amb les meves vivències durant la investigació i les persones que hi formen part, i altres són illes que vaig visitar

un sol cop. Hi ha una manca del caràcter dialògic de les etnografies, així com de la participació d'alguns informants en el procés d'investigació (Samuel-Lajeunesse, 2007).

3.3. Tècniques de recollida de dades

El primer contacte amb el King, havent començat ja la investigació, va ser a través de xarxes. Coneixia a les persones més visibles de l'escena, i a través de la recerca vaig anar seguint per xarxes a tots els Kings que em trobava. A finals d'octubre, les meves amigues van acompanyar-me a veure un espectacle al Candy.

Un cop fet aquest primer contacte conscient, van començar les diferents incursions en el món del Drag King que configuren aquesta investigació. La forma en la qual m'he endinsat en aquest món ha estat a través de la tècnica de bola de neu, i de la selecció de perfils d'Instagram. La principal limitació a l'hora de buscar shows Drag King als que anar és que, primer, no es fan molt sovint, i segon, no sempre he tingut l'oportunitat d'anar a tots els shows que m'hagués agradat per qüestions d'agenda. Els primers shows als quals vaig anar van ser perquè van ser els primers que vaig trobar, i més tard (un cop coneguts els Kings visibles a xarxes) vaig afinar el perfil en què més m'interessava fixar-me.

El perfil del qual parlo són Drag Kings amb un discurs força polític o trencador pel que fa a la performance de gènere i el King com a tal. Alguns d'ells, fins i tot, definien el que feien com a Drag Queer, Drag Kuing o Drag *Monster*⁶, però s'englobaven a dins del King. Em va semblar més adient enfocar-me en aquests perfils pel caràcter de la meua pregunta d'investigació, ja que a priori va semblar-me que discursos més crítics o transgressors amb el gènere i la performance Drag podien traduir-se en una influència major en els trànsits personals de qui els practica. He de dir, però, i això és un fet que he comprès posteriorment, que l'elecció

⁶ Aquestes són tres tipus de practiques Drag no tan convencionals i amb un component dissident a dins de la pròpia pràctica. El Drag Queer no vol identificar-se amb el King o el Queen, per tant es permet navegar entre la performance de la masculinitat i la feminitat, explorant allò *queer*. El Drag Kuing també se situa com una barreja dels dos gèneres més coneguts (la paraula Kuing és una mescla entre King i Queen). El Drag Monster, en canvi, és un gènere de Drag més definit i consolidat, que incorpora elements fantàstics (així com banyes, ales o ullals), i està influenciat pel cinema de terror, el fantàstic i la cultura pop.

d'aquests perfils també ha sigut per afinitat personal i recerca de preguntes pròpies respecte a la meua subjectivitat de gènere. A través d'aquesta identificació de perfils vaig començar a anar a més espectacles.

Després de veure alguns shows, va sorgir la idea (i oportunitat) de muntar un espectacle de Drag King jo mateixa. Fer això em va semblar clau per entrar en l'escena de forma més plena, però també de viure en la meua carn allò que volia saber dels altres Kings (i en el fons de mi mateixa). L'espectacle el vam realitzar al meu poble. Allà vam poder muntar una nit de Drag King on donar espai a la meua performance, però on també vam poder convidar a altres Kings perquè poguessin mostrar les seves.

La realització d'aquesta performance té un paper força central en aquesta investigació. Igual que al primer show Drag que vaig fer, em va acompanyar el meu amic Roc. En el procés de la performance, i en la seva execució, vam aprendre moltes coses de la pràctica Drag, de com funciona, però també vaig trobar respostes o intuïcions respecte a la meua pregunta d'investigació.

Entre tot aquest primer tastet King, vaig fer una primera entrevista exploratòria a un King que vaig trobar per Instagram i que responia a aquest perfil més transgressor amb la pràctica Drag. Va ser un King que no havia ni vaig tenir oportunitat de veure fent cap show, però per la projecció que tenia a xarxes em va semblar adient entrevistar-lo, així que vam poder concretar una entrevista per poder conèixer-nos. Després de concretar un dia vaig encaminar-me fins a la seva ciutat i em va convidar a casa seva. Allà vam dur a terme una entrevista no estructurada. La idea de fer aquesta primera entrevista era situar les intuïcions que tenia sobre la investigació, permetent-me, d'aquesta manera, dissenyar un [guió d'entrevista](#) més acurat per als següents entrevistats.

Com he mencionat, la nit de Drag King al meu poble no només va ser clau per comprendre la pràctica Drag amb major profunditat, sinó també per fer contactes amb gent de l'escena. Dos dels cinc perfils que vaig entrevistar van ser del col·lectiu de Kings que van venir a actuar.

Finalment vaig realitzar cinc entrevistes. Els criteris per seleccionar els perfils van ser dos. El primer (i el de més pes), va ser el d'entrevistar les persones que tenia més properes, amb les que vaig fer més contacte en el meu breu pas per l'escena. El segon, va ser cercar perfils més crítics i dissidents de la pròpia pràctica King, persones que eren visiblement no-binàries o trans i que incloïen de forma implícita o explícita aquest fet en la seva pràctica escènica. Finalment, vaig entrevistar a quatre persones més a banda de la persona de l'entrevista exploratòria: dos Kings convidats a la nit del meu poble, una persona que va ser la que va fer el número amb mi (i amic meu), una que vaig veure en viu, però que vaig contactar per Instagram.

El format que vaig seguir per fer les entrevistes va ser, una entrevista no estructurada per l'entrevista exploratòria, i després entrevistes semi-estructurades (dirigides) per les altres quatre, totes seguint el mateix guió, ja que els perfils entrevistats eren tots molt semblants (persones que practiquen Drag de forma professional o semi-professional). Per l'única entrevista que vaig haver d'adaptar el guió va ser per la que vaig fer al meu amic Roc, ja que ell no tenia la mateixa presència a l'escena que les altres persones. Les preguntes de l'entrevista les vaig dissenyar partint de intuïcions que sorgien de la lectura d'altres recerques, l'entrevista exploratòria i algun contacte que havia fet amb l'escena a través del treball de camp.

El motiu pel qual no vaig triar l'entrevista etnogràfica, va ser principalment la impossibilitat de realitzar aquesta. Les persones entrevistades, com ja he mencionat, eren perfils amb els quals no tenia relació (exceptuant un), i als que vaig entrevistar fora del seu context. Eren persones que formen part de l'escena Drag King a Barcelona, però el fet que durant la investigació no em pogués introduir en l'escena de forma plena va evitar poder traçar relacions més profundes amb lis entrevistadis. La manca de contacte continu i directe amb lis entrevistadis, el tipus de relació i el meu paper en el context d'investigació em van fer rebutjar l'entrevista en profunditat (Beaud, 2018). Pels motius comentats, una entrevista semi-estructurada, dirigida, tenia molt més sentit a la investigació. Aquesta m'ha permès una major flexibilitat a les entrevistes, i no posicionar-me com algú totalment extern, ja que jo

també faig Drag King i he participat de l'escena, tot i que hagi sigut de forma més breu (Denzin et al., 2015).

Al llarg de tota la investigació, i de forma intercalada amb la realització de les entrevistes, vaig fer treball de camp. Poder compartir espais festius sola i acompanyada, amb amigues que també freqüenten aquests espais, anar a espectacles i planejar de propis, va ser molt important per al transcurs de la investigació. Participar d'aquests espais em va oferir el context d'allò que volia estudiar, i també em va permetre situar amb major exactitud el contingut de les entrevistes. Totes aquestes experiències van ser recollides a través de notes de camp. Aquestes van ser recol·lectades des de l'observació participant, sense obviar, clar està, el component autoetnogràfic de la investigació.

Una altra part important de la recerca són les innumerables converses que he tingut amb diverses persones sobre la meua investigació, però també sobre gènere i subjectivitat. Diverses persones del meu entorn estan passant per trànsits a través del gènere, per la qual cosa aquesta investigació ha sigut molt sovint una excusa per discutir les meves intuïcions i experiències amb les seves.

3.4.Consideracions ètiques

Respecte a les persones entrevistades, tot just abans de començar les entrevistes se'ls va demanar el consentiment. En aquest espai se'ls va explicar el motiu de la investigació, on aniria destinada la informació i com s'analitzaria. També se'ls va demanar si volien aparèixer amb el nom, nom Drag o pseudònim a la investigació.

Respecte a les notes de camp, les persones que apareixen en aquestes no sempre han pogut donar el consentiment d'aparèixer a la investigació (*performers* o persones que vaig conèixer a les festes), són anomenades amb noms ficticis. Es preserva la seva identitat també ocultant informació de context amb la que es podria identificar.

Algunes de les persones entrevistades van demanar, a manera de retorn, el producte final de la investigació.

3.5.Processament i anàlisi de dades

El material d'anàlisi de la investigació es compon, en primer lloc, de cinc entrevistes semi-estructurades. Aquestes tenen una durada d'hora i mitja cadascuna. En segon lloc, també es compon de set documents de notes de camp, que consisteixen en: el visionament de diferents espectacles de Drag (3), festes amb temàtica King o ambients transmasculins (1), el procés de creació de números de King propis (1), i els números propis (2).

Les entrevistes van ser transcrits de forma literal mitjançant el programa Good Tape, i després revisades manualment per detectar errors. Aquestes, juntament amb les notes de camp, van ser emmagatzemades i organitzades al programari Atlas.ti, que posteriorment va servir per codificar el material.

L'anàlisi ha estat a través de l'ús de mètodes mixtes (autoetnografia, observació participant i entrevistes) per poder donar més profunditat a la investigació (Forni, et al., 2019).

El procediment de l'anàlisi ha estat mitjançant l'anàlisi de contingut. A través de la lectura i revisió dels materials he codificat en obert de forma inductiva, classificant la informació i categoritzant-la segons el seu contingut. D'aquesta forma m'ha sigut molt més fàcil construir temes d'anàlisi (Abela, 1998). Un dels principals problemes amb els quals m'he trobat és que no hi ha gaires investigacions que estudiïn el procés de transformació de la subjectivitat i el cos a través del Drag King. Per aquest motiu, vaig descartar extreure codis d'anàlisi a través d'un marc teòric sòlid. L'opció de codificar de forma inductiva a través de l'anàlisi de contingut ha estat molt més útil per poder agrupar i classificar la informació dels materials i poder donar estructura i consistència a l'anàlisi, establint els diferents eixos sobre els quals ha acabat girant. Dels materials finalment he generat 486 cites, 217 codis i 19 grups de codis.

4. Anàlisi

4.1. La necessitat d'existència

En general, les persones que comencem a practicar Drag King (sigui de forma professional o de forma més casual), anem cercant *alguna cosa*, conscientment o inconscientment. Aquesta *cosa* és allò que no encaixa entre la subjectivitat pròpia, expressió de gènere, orientació sexual, sexualitat, etc. amb allò establert.

Els relats de les persones que han participat en la investigació sempre comencen amb una incomoditat manifesta sobre el propi cos, relacions personals que no acaben de quallar, entorns que no són acollidors, o el desig general de saber *alguna cosa més*, de trobar aquella peça d'encaix entre un mateix i les altres, o amb un mateix.

“Investigadori: Y en tu entorno, ¿cómo...?”

Entrevistat: ¿En mi entorno? En mi entorno complicado, porque yo no, o sea, no conocía absolutamente... Hasta que no me vine a Barcelona, hace un año y medio... No conocía a nadie que le, que conociera, pues, al RuPaul, el Drag Race, el drag, ni siquiera gente interesada, gente queer, efectivamente, en mi entorno. (...) era recibido con mucha sorpresa, con un punto de curiosidad, o de... ¿Qué le pasa a esa persona? ¿Por qué le gusta tanto? ¿Qué es esto? ¿De qué va esto?”

(Entrevista a Pillo Martillo, Drag Kuing)

La cerca del reconeixement mutu forma part de la condició humana. Tot ésser humà necessita d'un altre, desitja ser estimat, ànsia la necessitat d'un altre i que aquesta necessitat sigui dirigida cap a elli (Chavarría, 2017, pp. 49). La cerca d'iguals i una comunitat, així com la necessitat de reconeixement, apareixen com un element central en les persones que practiquen Drag King, en específic, però també en les persones *queer*, en general.

Aquells entrevistats que provenen de fora de Barcelona, d'entorns més rurals o simplement de la perifèria, acaben marxant dels seus pobles o ciutats d'origen. Ubiquen com el motiu de l'èxode la seva orientació sexual o subjectivitat de gènere. De vegades, no s'estableix una relació directa entre la subjectivitat i aquest exili a la gran ciutat, però sí que es parla de “malestar”, “no encaixar”, “necessitar un canvi” o “buscar gent com jo”.

“I fins als... no, fins als 21, 22 o 23, no recordo exactament, però en aquells anys vaig començar a venir molt a Barcelona. Perquè m'interessava el teatre, m'interessava la música, m'interessava conèixer altres mons, perquè de sobte el poble se'm quedava petit.”

(Entrevista a Flama, Drag King)

El cert és que la manca d'espais i referents per al col·lectiu LGBT fora de la gran ciutat, sumat a la violència experimentada en els contextos d'origen ha propiciat històricament aquesta migració per motius de gènere i sexualitat (Guzmán, 1997). No ens és d'estranyar que les persones participants dugin a terme un *sexili* cap a Barcelona, una ciutat coneguda per la seva àmplia comunitat *queer*, on es poden trobar espais d'oci i socialització, militància, vida cultural, etc. orientades cap a aquesta comunitat. Aquí l'experiència d'un dels entrevistats després de veure una primera actuació de Drag King:

“Investigadori: I com el vas sentir? O sigui, com va ser veure? Quin impacte va tenir?”

Entrevistat: No ho sé, o sigui, tampoc va ser eufòria. A l'inici va ser com, no incomoditat, però com sentir que estava sentint alguna cosa molt propera a allò. Com que no ho havia vist mai, com si, perquè ho estic descobrint ara que ja tinc 22 anys, que tampoc soc tan vella, però, jo dic, podria haver vist això molt abans i suposo que m'hagués servit per entendre'm millor a mi.”

(Entrevista a Roc, amic i company en espectacles Drag King propis)

Veiem com, tot i no saber a què anava, es produeix una profunda sensació d'identificació i reconeixement. Trobar a l'escenari algú com tu, que parla de coses que t'interpel·len.

4.2.Drag King com espai de joc

Els primers contactes amb el Drag King són diversos i sovint ni tan sols buscats: per internet, a través de veure un show a un bar queer sense saber què es va a veure, a través d'amics, a través del teatre, a través del travestisme autònom i aïllat en contextos que en principi no són queer (carnavals, Halloween, festes amb els amics)...

El que sí que provoca aquest primer contacte, i sobretot l'inici de la pràctica Drag, és un gran impacte sobre la subjectivitat de qui el rep. Aquest impacte el podríem descriure com una gran sacsejada sobre la idiosincràsia del rang de gènere possible, sobre les opcions de vida i de ser que existeixen. Aquesta troballa la podem trobar també a les investigacions de Platero (2009) i Tosso i Sáinz-Ezquerria (2019). Posteriorment, aquest impacte es trasllada a la possibilitat de ser d'una altra manera, de viure d'una altra manera.

En general, aquest impacte, dintre de les persones que han participat en aquest estudi, es viu com una revelació sobre ellis mateixis que fins moments enrere encara no sabien:

“En el espacio que duró la actuación me pregunté muchas cosas, o más que eso, (ya que las preguntas vinieron en los días posteriores) se abrió una ventana a otro mundo, a una parte de mí que permanecía oculta o calmada. Ver ese espectáculo fue ver la posibilidad de ser otro, y no solo de serlo, sino de serlo des del amor y el deseo.”

(Notes de camp a espectacle Drag King)

Amb aquest fragment podem observar quin impacte va tenir sobre mi mateixi el visionant d'un espectacle amb públic, on jo formava part del públic que mira.

Com he comentat, aquest primer contacte amb el Drag King no sempre és a través de veure un espectacle de sorpresa, sinó que el contacte també pot ser progressiu fins al moment de dur a terme la pràctica Drag. És en aquesta pràctica on es dona una sacsejada molt més forta, es passa de ser observador a ser subjecte, de públic a *performer*.

De les persones que s'han vist involucrades en aquest estudi, totes són *performers*, totes practiquen Drag (de forma més habitual o més esporàdica). Després d'aquest primer impacte, trobar-nos amb el King, què succeeix quan es comença a practicar en el propi cos? Què trobem en el fet d'encarnar Drag?

En general, quan la pràctica Drag es duu a terme en el propi cos, es produeix una desnaturalització del gènere molt més ràpida o accentuada, més que quan s'és espectador. Això succeeix perquè qui ho practica veu com el seu propi rang d'expressió de gènere es veu qüestionat, eixamplat, reconstruït, transformat. Els

tallers de Drag King són un espai on es dona aquest procés però de forma molt més concentrada, ja que es crea un espai per a la creació Drag King i el qüestionament de gènere:

“I... i... Jo ara va haveri-hi, per això, molts moments de reafirmació que tenia sentit. I de sorpresa, no?, de sorprendre'm, també, tot el rato. De la permeabilitat del cos, no?, i com connectar amb el joc. Que el gènere tot rato és un joc que agafes peces i te les vas posant a i te els vas treient, no?, i que al final és una... és un aprenentatge.”

(Entrevista a Durruti, Drag King)

En un inici, aquesta permissivitat només és possible perquè el Drag King es viu com un espai de joc, on allò que succeeix al cos o a l'escenari no ha de per què tenir conseqüències definitives sobre un mateix. El punt de rellevància, és que precisament aquesta desnaturalització del gènere, i del gènere propi, sí que tenen implicacions en el cos i subjectivitat de qui s'interroga. Fet que pot generar resistències:

“Mi primera reacción fue hacerme algunas fotos, viéndome y comprendiéndome. En las fotos y en la mirada en el espejo pude ver una mirada distinta, una expresión distinta. Una forma de ser yo, de verme atractivx que nunca había considerado. En esta extrañeza por lo distinto, por cruzar el género, me entró cierto miedo, o puede que incomprensión. En el pequeño juego de exploración que fabriqué con Iveth esa tarde me entró algo de pánico, y quise salir rápidamente. (..) Tras esa breve incomodidad indefinible me saqué las fotos y me desmaquillé. A penas me lo dejé puesto unos minutos. ¿Para qué dejarlo más rato si solo era una práctica para el fin de semana que viene? ¿Para qué llevarlo si era mera performance?”

(Notes de camp autoetnogràfiques, preparació d'un número)

“Em va fer sentir coses molt... Clar, com em va fer qüestionar-me tantes coses, també em va fer estar tristi, en plan... En plan, uf... Què m'està passant? O sea, qui en sóc? No, com passar per un moment de... De locura, no? De locura heavy, en plan... Breakdown de... De la vida, de... Què estic fent? O sea... En plan, no sé, se me está yendo de las manos. O està bien, o... Què m'està passant? Però, bueno, que después es transforma en algo positiu i en algo bo. No? Però sí que hi ha un moment de dubte, de qüestionament, que... Bueno, que és incòmode.”

(Entrevista a Flama, Drag King)

Vàries persones a les entrevistes, i també jo mateixa durant el procés del qüestionament, mostren por, dubtes i resistències davant la possibilitat del canvi, la transició, de mutar la subjectivitat actual a alguna altra que encara es desconeix.

4.3.Pràctiques desnaturalitzadores

Un cop establert a l'anàlisi que la pràctica Drag King serveix per desnaturalitzar el gènere i la subjectivitat de qui el practica, podem preguntar-nos sobre quines pràctiques concretes faciliten aquesta desnaturalització.

Un grup de pràctiques molt vistós, i potser el més evident, és el de la modificació corporal. En aquest grup incloc l'ús de pròtesis (com poden ser els arnesos, o les pròtesis de silicona), el maquillatge (tant facial com corporal) i la modificació del cos (*tape* per aplanar els pits, o la roba quan serveix per canviar la silueta). Aquest tipus de pràctiques són les que normalment generen més impacte a escala personal, ja que hi ha una modificació directa sobre el propi cos:

“Sí. I el primer cop que ens vam muntar, no ho sé, jo crec que el primer cop que em vaig posar a *tape*, crec que va ser com molt revelador. I va ser molt impactant veure com podia muntar el meu cos, com el podia transformar, modificar.”

(Entrevista a Durruti, Drag King)

La modificació corporal en el Drag King, tot i que sigui transitòria, provoca un impacte molt fort perquè trenca amb la concepció de que el gènere assignat es quelcom natural i estàtic al cos (Fausto-Sterling, 2006). Durant una estona es pot “fabricar” un cos nou amb pectorals, amb penis, amb pèl al pit, amb una cara amb faccions masculines i barba:

“El que m'agradava més? Eh... A veure... Jo crec que potser el *tape*. Com el fet de modificar el cos. Eh... Era com una fantasia. Sí. Com ficar-me el *tape* i dir, uala, sobretot tinc pectorals. I... Poder, no sé, em pot fer una samarreta que, no sé, que no tingui els pits com ahir. És molt guai. Com aquesta sensació. Això m'agrada molt. I... I també ficar-me barba i veure'm guapo amb barba. O sea, com veure'm... Com ficar-me masculí i veure'm guapo. Guau. No sé. És algo que em va sorprendre molt. Com modificar el cos. I dir... Guau. No sé, també soc jo.”

(Entrevista a Flama, Drag King)

La fabricació d'aquest nou cos transitori provoca sacseig perquè no només hi ha la possibilitat d'un cos diferent, sinó també d'un cos que ens agradi més que el que tenim, la possibilitat de sentir-se atractivi, sexy, poderosi en un cos diferent:

“I amb una samarreta ja fa, però clar, per mi una cosa que no ho he dit però ara ho estic pensant, que posar-me el tape va significar per primer cop a la meua vida estar còmoda sense samarreta.”

(Entrevista a Roc, amic i company en espectacles Drag King propis)

És un cos nou amb un gènere diferent de l'habitual, però que en el fons és el mateix cos que fem servir tots els dies. Llavors, si en un parell d'hores es pot crear un cos nou amb aparença convincent, per què no canviar el cos que fem servir en el nostre dia a dia?

Aquestes pràctiques de modificació de vegades es porten al terreny del dia a dia, fora de la performance. Veiem com alguns Kings les incorporen dintre de la seva estètica habitual:

“Un dia me ponía el tape per anar a treballar. O per sortir a festa. I de sobte em maquillava més. Algo que en la meua vida he fet maquillar-me. Era la ratlla i prou. I ara, potser, me hago más cosas. Si surto a la festa i me motivo. I... Sí, o potser me hago un poco de bigote. Perquè, bueno, también forma part de la meua identitat. I... I em fa feliç fer-ho.”

(Entrevista a Flama, Drag King)

A través d'aquestes pràctiques de modificació corporal no només es materialitzen altres corporalitats i referents d'expressió de gènere, sinó també altres formes de ser subjecte, altres subjectivitats. Podríem entendre la modificació corporal no només com una pràctica escènica o estètica, sinó també una pràctica de subjectivació (Pabón-Chaves et al., 2016). Les pràctiques de modificació corporal passen de l'escena al carrer, connectant el King amb la persona, edificant subjectivitats, trans, travestis, monstres, queer. Tranformar-se en Drag King implica dissociar el cos/cossos de categories biomèdiques, el cos es presenta com un límit variable i regulable, permeable (Serra, 2014).

Un altre grup de pràctiques desnaturalitzadores és la que podem anomenar “d’expressió”. Aquestes consisteixen en el moviment del cos, la roba i els accessoris. Aquestes pràctiques són menys estàtiques i permeten més permeabilitat i canvi entre diferents rangs d’expressió de forma més àgil i fluida.

Aquest tipus de pràctiques també generen impacte, ja que normalment el primer contacte amb el fet d’encarnar la masculinitat (o encarnar-la de forma conscient) succeeix amb la pràctica Drag King. En el Drag King s’obre un espai per experimentar amb l’expressió de les diferents masculinitats en el propi cos, un tipus d’expressió que usualment està reservada als homes. Es troben en el cos masculinitats enterrades, algunes que portem incorporades o altres que construïm al moment de la performance:

“Sí, com és la paraula?, anar posant peça per peça. Hi ha coses que ja les porto incorporades i hi ha altres que sí que me les he de posar i incorporar. Llavors, sí que és un... No sé, és com un trànsit efímer, no? Entro en un estat i surto. I llavors... Sí que hi ha una part de... Una mica de temps com per anar a entrar-hi i estar ubicant, i que bueno, posant-m'ho que així, la mirada, vull dir com... La mirada canvia. Sento que justament jugo molt, jo, amb la mirada, i la mirada que faig molt des d'aquesta masculinitat que a vegades també faig fora del Drag, però no la solc fer, no? Com aquesta mirada seductora, no? Com... No sé... Sí, com una mica de caçador, saps?”

(Entrevista a Durruti, Drag King)

En general, aquest moment de desnaturalització es concep com un trànsit efímer, que només pot ser completat amb la mirada d’un altre, amb la presència d’un altre que reconeix i acompanya.

4.4.El paper de l’altre en la desnaturalització

L’existència de l’*altre* en la pràctica Drag King és importantíssima, ja que aquest altre dona legitimitat a una expressió no habitual, i de fet sovint condemnada socialment. Per donar consistència a la subjectivitat Drag King calen *altres significatius* que la confirmin, com poden ser companyis que actuen al nostre costat i viuen experiències similars a les nostres o en paral·lel, o també *altres menys significatius* que opinin sobre aquesta subjectivitat i la reforcin, com pot ser un

públic que observa. Segons Berger i Luckmann (1968) aquestes figures no només confirmen la subjectivitat pròpia, sinó que també mantenen la realitat i, concretament, la *realitat subjectiva*, element central en la subjectivitat pròpia.

Totes les persones que participen de l'estudi van posar en relleu la importància que havien tingut els tallers de Drag King (l'inici de la performance Drag en la majoria de casos) sobre la seva seguretat en la performance però també en el procés de desnaturalització i qüestionament.

“(…) tallers trimestrals on allà va ser que vaig dir, buà, que sí. I com de sobte troba molt sentit a la meua identitat de gènere. Sí. I ara sentir-me en un espai com de més persones iguals que jo, com que amb la mateixa inquietud, que els passava el mateix. Clar. I que es qüestionava el gènere, que era com, buà, hala, bueno, no sé”

(Entrevista a Flama, Drag King)

El públic, però, també té un paper fonamental en aquest reconeixement, perquè es dona validesa a la transformació efímera del Drag King, als cossos que muten i es transformen, a sentir-se còmode en aquest nou cos que es fabrica, i a habitar uns rangs de gènere que normalment no existeixen:

“Fue realmente muy impactante de ver, jamás había visto algo así. Se tocaba el tema del sexo de forma muy explícita, a través del desnudo, los objetos y juguetes sexuales, el movimiento y la palabra. Lo sexual siempre se trataba desde abrazar los cuerpos fracasados y disidentes, permitirse una nueva forma de existir dentro y fuera del escenario, y a la vez estableciendo una relación con el público. El público era receptor de esta información, pero siempre desde la aprobación y el enaltecimiento. Había una retroalimentación, un diálogo con el público. Un espejo, una ventana.”

(Notes de camp a espectacle Drag King)

Un component molt important en aquest diàleg de reconeixement entre King i públic és el del desig i l'erotisme. En general, els números de Drag King tenen un to eròtic, on s'erotitza el King, i per tant s'erotitzen cossos i expressions de gènere que normalment no tenen aquest efecte. El desig és un element fonamental, ja que a l'escenari es creen imaginaris que de sobte també es poden desitjar (Drysdale, 2019). En última instància és l'afirmació del fet que els cossos fabricats, creats, queer, monstruosos, que habiten masculinitats prohibides, etc. també poden

desitjar-se. Que les existències queer també mereixen no només amor, sinó també desig:

“Com que cada perfo és... és molt diferent. No sé. De cop son moltes emocions, no?, en relació amb el públic. I... I en general sí que hi ha una part en què... en què m'agrada, com que el públic... No, com que això és una cosa que m'agrada. Com poder haver generat... com un espai de desig a coses que potser no t'hauries desitjat mai. Perquè això és una de les coses que em sembla més boniques també. Desconstruir també el desig.”

(Entrevista a Durruti, Drag King)

Veiem com, en el fons, la comunitat exerceix un paper de reconeixement. La mirada dels altres és fonamental per donar testimoni de l'existència, però també per validar, acompanyar, desitjar, plantejar les existències queer no només com una possibilitat, sinó com allò que podem voler triar com un destí agradable.

4.5.L'impacte del context

De la mateixa forma que al Drag King és necessari un altre que validi per donar consistència i legitimitat a l'experiència, trobem que aquest no funciona com a pràctica subjectivadora fora del seu context. De fet, fora d'aquest provoca la sensació contrària sobre els Kings.

Seguint amb Berger i Luckmann (1968), tot i que persones que no formen part del sistema de referència dels Kings opinin bé o malament sobre la pràctica i subjectivitat King, no significa que no produeixen efectes sobre aquests. Els *altres menys (menys) significatius* donen suport al manteniment de la realitat, tot i que siguin els últims als quals volem apel·lar.

Si ens fixem, quan es donen espectacles fora de context hi ha la necessitat de donar explicacions per situar el que succeeix i disminuir la sensació d'estranyament sobre els altres.

“Després de muntar-me també vaig estar estranya, ja que vaig estar donant voltes per l'espai maquilladi. Ma mare i ma germana em van veure per primer cop muntat. No van dir-me gaire cosa, simplement els va fer gràcia. Altres persones que no sabien que feia drag van veure'm i em van mirar sorpresos, sense entendre gaire, i jo ràpidament els deia que després faria un número de

Drag King. Em sentia amb la necessitat de donar explicacions, el per què del meu maquillatge, el per què de performar la masculinitat. He de dir que més enllà de donar alguna explicació no vaig fer gaire cosa més diferent.”

(Notes de camp autoetnogràfiques, número propi)

“Quan va acabar el show vaig desmaquillar-me i canviar-me la roba immediatament, fins i tot vaig treure’m el “brinder”. Em molestava presentar-me d’aquella forma davant la gent que hi havia per allà (..).”

(Notes de camp autoetnogràfiques, número propi)

També s’evita la possible violència que causa l’estranyament: amagant-nos, evitant el contacte visual, estar només a espais segurs. Hi ha por a aquesta violència per part de persones desconegudes, por pel fet que es desencadeni una reacció homòfoba o trànsfoba. Veiem com els Kings intenten, en general, maquillar-se a l’espai on actuaran per evitar anar montadis pel carrer o el transport públic:

“Sí, porque también te expones, o sea, cuando vas por la calle, sí, la violencia, las miradas, todo. Pero también es verdad que, si sufrimos esto, aunque te diga que prefiero maquillarme en el sitio, es solo por evitar esto, porque claro, en tu casa, realmente estas más cómodo (...)”

(Entrevista a Pillo Martillo, Drag Kuing)

“El dia del número ens vam muntar al carrer. Va ser el primer cop que ho feia. Em va causar una mica de violència. (...) Quan passaven persones m’amagava amb el mirall, em tapava la cara o intentava no creuar mirades amb ells, em girava. No sé ben bé per què ho vaig fer allò. Crec que em generava incomoditat causar estranyament de gènere sobre persones que no saben el context del meu maquillatge. També certa por a causar rebuig o rebre violència, per això amagar-me. El carrer no va semblar-me un espai segur, sobretot perquè no hi havia el context, l’excepcionalitat en el gènere de l’escenari.”

(Notes de camp autoetnogràfiques, número propi)

Com bé hem explicat, el King normalment succeeix a espais queer, on el públic està receptiu a expressions de gènere diverses i a l’experimentació sobre aquestes. Actuar o presentar-se travestidi a espais públics o on el públic ni tan sols coneix el Drag pot generar estranyament i consegüentment violència.

Veiem com el Drag King com a pràctica de reconeixement només funciona en contextos situats, on el públic valida aquestes noves expressions i subjectivitats que

es creen a l'escenari. Quan el Drag es duu a terme fora d'ambients on es comparteix una subjectivitat i vivència comuna aquesta perd totalment aquest efecte de resiliència i celebració, ja que no es dona cap diàleg entre el King i el públic. Al no haver-hi reconeixement per part del públic es genera una sensació d'estranyament que no permet convertir el Drag King en una pràctica subjectivadora. Es construeix la subjectivitat King des de l'alteritat, perdent tota la seva potencialitat transformadora, sense una igualtat entre mirades no hi ha possibilitat de diàleg entre King i públic, es veu el número des de la distància.

4.6.Drag King com a catalitzador en la transició

Els diferents elements que s'han vist a l'anàlisi evidencien força el que ara tractaré, i és que la pràctica Drag King funciona com un catalitzador en la transició de les persones que el practiquen.

Tal com hem vist, les persones que han participat d'aquest estudi som persones queer, persones amb relacions complexes amb el gènere i que tenen voluntat d'explorar.

El Drag King es presenta com un espai de joc, de provatura, una finestra cap a realitats que no poden habitar-se en el dia a dia, però sí durant una estona, i també de forma poc compromesa. El Drag King actua com un estat liminal entre les diferents fronteres del gènere, on poden creuar-se i tornar al lloc, creuar només algunes, o creuar-les del tot.

“Per realitzar aquesta construcció de personatge m'he basat en les meves pròpies vivències. A escala personal també em costa aquesta autoexploració o transformació. En el procés de fer Drag King i estudiar-lo em trobo resistències que jo mateixa m'imposo. A mesura que avança la pràctica, és aquesta la que posa les condicions per avançar en l'autodescobriment. La màgia seria una metàfora de la pràctica que s'encamina sola, ja que nosaltres la encaminem des de la inconsciència (de vegades). Fer tries no conscients ens porta als llocs on sovint necessitem estar.”

(Notes de camp autoetnogràfiques, número propi)

Que el Drag King es practiqui en comunitat (els *performers* normalment ho fan amb altres *performers*), i també amb un públic que celebra i valida aquestes experiències, és un còctel perfecte perquè les experiències de qüestionament de gènere en el laboratori que és la pràctica Drag King tinguin l'oportunitat de consolidar-se més enllà de l'escenari.

Totes les persones que han participat en l'estudi afirmen que practicar Drag King ha interferit en viatges a través de la seva subjectivitat. Totis amb trajectòries diferents (persones transmasculines, no binàries, lesbianes...), però sempre travessant el gènere.

“Y cómo ha sido estar produciendo. Pues ha sido como un poco como una pelota de ¿Sabes? (...) yo la tenía en un lado ha ido para el otro y ha vuelto, pero con ciertos matices. Yo antes de conocer Drag Race me identificaba como mujer cis. Luego a través de conocer la práctica del drag me doy cuenta de que soy una persona no binaria.”

(Entrevista a Pillo Martillo, Drag Kuing)

“Per suposat. Jo he transitat el meu gènere amb el drag. Totalment. I el meu nom, o sigui, tot. El meu nom és del drag. Però he sigut un viatge de ida. En aquest sentit. És un catalitzador de repensar-se la identitat i l'autoimatge totalment.”

(Entrevista a Durruti, Drag King)

“És molt curiós no sé en quin univers hauria passat... si no hagués fet drag com seria jo? a nivell de gènere anés anat igual? segur que no! i no només el gènere, a mi m'agrada catalitzar tots els processos que porto internament. Com que és una eina que està construint una personalitat fantasiosa que et permet tenir aquesta distància que de cop et permet catalitzar un munt de processos interns que tens a sota i que són secundaris.”

(Entrevista a Barjaula Travesti, Drag King)

La pràctica Drag King posa sobre la taula tots els elements necessaris per a la transformació i assentament d'una nova forma de ser, d'existir al món.

5. Conclusions

Podem afirmar que la pràctica Drag King afecta sobre la corporalitat i la subjectivitat de gènere de qui el practica. D'alguna forma exerceix com un catalitzador de les subjectivitats dissidents, trans, queer.

La forma de la pràctica Drag King conté els elements primordials per a la transformació de la subjectivitat i la corporalitat, però també de l'assentament d'aquests canvis.

En primer lloc, trobem la incomoditat manifesta sobre el propi gènere, cos, relacions personals, sexualitat: el desig de trobar *alguna cosa més*. Aquesta primera incomoditat impulsa a la cerca de nous referents amb els que identificar-se. Trobar aquests nous referents estableix un mirall en el qual poder veure's reflexadi, i que posa les bases per plantejar-se un canvi, per petit que sigui.

Després arriba convertir-se en referent. La pràctica Drag King funciona com un espai de joc on les normes de gènere són molt més laxes. Es genera un espai d'excepcionalitat on "tot està permès". *A priori* les fronteres de gènere que es travessen no han de per què tenir conseqüències en l'expressió o el gènere del nostre dia a dia, una simple finestra per on mirar.

Les pràctiques corporals i d'expressió del Drag King, però, acceleren la desnaturalització del gènere en el propi cos, demostrant que és mutable, permeable, que es pot transformar en un altre cos diferent, però que també és el nostre. Es demostra amb la pràctica que la transformació és possible.

El paper dels *altres significatius* i els *altres menys significatius*, de lis companys Kings i del públic, també és molt important en la consolidació d'aquests canvis. La seva mirada i celebració demostren que les transformacions poden ser quelcom positiu, desitjable, sexy, poden ser una vida que mereix ser viscuda. El paper de la comunitat és vital perquè aquesta consolidació pugui succeir. Hem vist també, que si no hi ha algú *altre* que validi la subjectivitat King aquesta perd tot el significat i capacitat de transformació i mutació dels cossos i subjectivitats. Es produeix l'efecte contrari: estranyament, necessitat de donar explicacions, voler sortir del Drag.

Tots aquests elements permeten un espai còmode on incorporar les diferents troballes que es fan al Drag, però sobretot de fer-les molt ràpidament. Els canvis que possiblement podrien dur a terme els Kings al llarg de la seva vida normalment succeeixen a gran velocitat i de forma molt més profunda a causa de la intensitat i impacte que té la pràctica Drag sobre un mateix.

La comunitat King no para de canviar, de crear nous referents que guien les pròximes passes a l'hora d'explorar altres subjectivitats, formes d'expressar-se, altres cossos. Però sempre des de la cura, el desig i l'amor.

6. Limitacions i altres línies d'investigació

Com s'ha vist al llarg de la recerca, els perfils seleccionats per participar d'aquesta eren persones dissidents en el gènere, de la mateixa forma que ho eren les seves propostes Drag King. Seria interessant repetir l'estudi però buscant perfils més normatius, o en tot cas, menys *queer*. Una línia concreta seria cercar lesbianes o bisexuals cisgènere que practiquin Drag King o fins i tot dones heterosexuales cisgènere (que alguna hi ha a l'escena). D'aquesta forma es podria comprovar de quina forma concreta intervé sobre la subjectivitat de gènere i el cos d'aquestes persones, així com els canvis, qüestionaments resistències que han viscut a través de la pràctica Drag.

També seria profitós investigar fins a quin punt la pràctica Drag King posa les bases pel trànsit cap a una subjectivitat més aviat *queer* o no binària. Totes les persones a la investigació es categoritzaven dintre d'aquests termes. El fet de no poder comparar amb altres experiències ha fet que no hagi sigut possible establir si aquesta subjectivitat *queer* ha estat producte dels perfils seleccionats o de la pràctica Drag King mateixa.

7. Bibliografía

Andréu Abela, J. (1998). *Las técnicas de análisis de contenido: Una revisión actualizada*. Ábaco en Red. <https://abacoenred.org/wp-content/uploads/2019/02/Las-t%C3%A9nicas-de-an%C3%A1lisis-de-contenido-una-revisi%C3%B3n-actualizada.pdf>

Beaud, S. (2018). *El uso de la entrevista en las ciencias sociales. En defensa de la entrevista etnográfica*. *Revista Colombiana de Antropología*, 54(1), 175-218. <https://doi.org/10.22380/2539472x.388>

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1968). *La construcción social de la realidad*. Amorrortu.

Calderón, D. S. (s.f.). *BODY POLITIX: QTIBPOC/NB Drag Revolutions in Vancouver*. *Canadian Theatre Review*, 185, 56-60. <https://doi.org/10.3138/ctr.185.012>

Castro, E. (2015). *Representaciones y retos de las multitudes Queer. La era post-género en el Estado Español*. *Revista de Estudios de Género y Sexualidades*, 41(1), 215-227. <https://doi.org/10.2307/44733779>

Chavarría, E. F. V. (2017). *Sobre la necesidad de reconocimiento*. *Perseitas*, 5(1), 41. <https://doi.org/10.21501/23461780.2236>

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2015). *Métodos de recolección y análisis de datos: Manual de investigación cualitativa Vol. IV*. Gedisa. <https://elibro.net/es/ereader/uab/131061?page=138>

Drysdale, K. (2019). *Intimate Investments in Drag King Cultures: The Rise and Fall of a Lesbian Social Scene*. Springer.

Ellis, C., Adams, T., & Bochner, A. (2011). *Autoethnography: An overview*. *Historical Social Research*, 36(4), 273-290.

Fausto-Sterling, A. (2006). *Cuerpos sexuados: La política de género y la construcción de la sexualidad*. Melusina.

Fernández Droguett, R., Álvarez Martínez-Conde, C., Hedrera Manara, L., & Negrón Moreno, T. (2014). *Problematizando la identidad de género desde la Investigación Feminista en una experiencia Drag King*. *Athenea Digital*, 14(4), 305-317. <https://raco.cat/index.php/Athenea/article/view/292062>

Forni, P., & De Grande, P. (2019). *Triangulación y métodos mixtos en las ciencias sociales contemporáneas*. *Revista Mexicana de Sociología*, 82(1), 159-189. <https://doi.org/10.22201/iis.01882503p.2020.1.58064>

Guzmán, M. (1997). «Pa la Escuelita con mucho cuidao y por la orillita»: *A Journey Through the Contested Terrains of the Nation and Sexual Orientation*. En F. Negrón Muntaner & R. Grosfoguel (Eds.), *Puerto Rican Jam: Rethinking Colonialism and Nationalism* (pp. 209-228). University of Minnesota Press.

Halberstam, J. (2008). *Masculinidad femenina*. Egales.

Litwiller, F. (2020). *Normative drag culture and the making of precarity*. *Leisure Studies*, 39(4), 600-612. <https://doi.org/10.1080/02614367.2020.1800798>

Murray, L. B. (2023). *Autoethnography*. En *Springer Texts in Education* (pp. 53-58). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-04394-9_9

Pabón-Chaves, A. S., & Hurtado-Herrera, D. R. (2016). “Mi piel es un lienzo”: *Sentidos de la modificación corporal en jóvenes de la ciudad de Cali*. *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales, Niñez y Juventud*, 14(1), 477-491.

Platero, L. (2009, diciembre 6). *La masculinidad de las biomujeres: marimachos, chicanos, camioneras y otras disidentes* [Mesa redonda]. *Jornadas Estatales Feministas de Granada: Cuerpos, Sexualidades y Políticas Feministas*, Granada, España.

- Samuel-Lajeunesse, J. F. I. (2007). *New literary forms for the social sciences: Autoethnography*. *Athenea Digital: Revista de Pensamiento e Investigación Social*, 12, 262. <https://doi.org/10.5565/rev/athenead/v0n12.447>
- Serra, A. B. I. (2014). *Identity and performance*. *Journal of Language and Sexuality*, 3(2), 261-308. <https://doi.org/10.1075/jls.3.2.05bar>
- Shapiro, E. (2005). *The Disposable Boy Toys: Identity Transformation in a Drag King Community* [Tesis doctoral, Universidad de California].
- Shapiro, E. (2007). *Drag kinging and the transformation of gender identities*. *Gender & Society*, 21(2), 250-271. <https://doi.org/10.1177/0891243206294509>
- Torr, D., & Czyzselska, J. (1998). *Drag Kings and Subjects*. *Journal of Lesbian Studies*, 2(2-3), 235-238. https://doi.org/10.1300/j155v02n02_19
- Tosso, M. P., & Sáinz-Ezquerro, Y. M. (2019). *Llámame Rey Bollero: Los talleres Drag King desde las voces del activismo lesbiano y queer español*. *Investigaciones Feministas*. <https://doi.org/10.5209/infe.60168>

8. Annexos

8.1. Guió entrevistes

Explicació del consentiment informat, del context de la investigació i de com s'utilitzarà l'entrevista a la informació. Pregunta de si volen aparèixer a la investigació de forma anònima, amb el seu nom Drag o sota pseudònim.

BLOC 0. Contextualización: tu y primeros pasos en el Drag

p1. ¿Puedes presentarte?

p2. ¿Quién eres fuera del Drag?

p3. ¿Quién es (Nombre Drag)? ¿Cómo presentarías tu Drag?

BLOC 1. Aterrizaje: entrada en la escena

p4. ¿Cómo empieza el interés en el Drag? ¿Cuál fue el momento en el que dijiste, esto es lo mío?

p5. ¿Cómo te hizo sentir esa verdad?

p6. ¿I el primer momento que te montaste Drag? ¿Cómo fue? ¿Puedes contar un poco sobre esa experiencia? (Solx, con amigos, por carnaval, con qué ropa, con qué edad, etc.)

p7. ¿Cómo te sentiste la primera vez? ¿Qué sensaciones tuviste? (Disforia o euforia de género, incomodidad, culpa, arrepentimiento, felicidad, ligereza, etc.)

p8. ¿Dónde aparece (Nombre Drag) en todo este proceso? ¿Has tenido más Drag-personas?

p9. Explica un poco cómo surgen tus Drag personas anteriores (si ha tenido) y la actual

p10. ¿I la entrada en la escena cómo fue? ¿Cuál fue tu primera actuación con público? Habla un poco de esa experiencia (Entendiendo público también amigos, familia o un escenario).

p11. ¿Cómo te sentiste la primea vez actuando delante de mucha gente?

p12. ¿Cuáles son las primeras personas que conociste en la escena? ¿Qué te aportaron?

p13. ¿Cómo son tus amistades – Drag?

BLOC 2. Dentro: drag-persona e identidad

Retomar un poco lo que comentábamos al principio sobre tu Drag persona

p14. ¿Qué es el Drag para ti, como fenómeno, disciplina? ¿Cómo lo entiendes tu?

p15. ¿En qué consiste tu Drag-persona?

p16. ¿Qué relación estableces con tu Drag-persona? ¿Forma parte de ti o es algo separado? ¿Sólo aparece cuando haces Drag o en otros ámbitos de tu vida?

p17. ¿Cómo surge tu Drag-persona, en qué contexto?

p18. ¿Cómo son sus espectáculos? ¿Qué le/te gusta hacer?

p19. ¿Qué relación establece con el público? (Ahora más sobre montarse i el espectáculo en sí)

p20. ¿Cómo son tus pre-shows? (Si se monta antes, si no, cómo se siente cómode, si tiene algún ritual, etc.)

p21. ¿Cómo es para ti montarte?

p22. ¿Cómo te hace sentir?

p23. ¿Cómo te sientes durante los espectáculos? ¿Cómo te hacen sentir?

p24. ¿I después? ¿Cómo es un post espectáculo para ti? (si se desmonta, si no, de que depende, etc.)

p25. ¿Cómo te sientes después de los espectáculos? ¿te dura el efecto días más tarde?

BLOC 2. Comparativa: antes y después del Drag

En este bloque quería que pudiésemos hablar de cómo te ha afectado practicar Drag, pero de forma más global en tu vida.

p26. ¿Qué centralidad tiene el Drag en tu vida? ¿qué espacio ocupa/papel juega en tu vida?

p27. ¿Cómo ha sido el proceso de esta adquisición (o no) de centralidad?

p28. ¿El Drag ha modificado la forma en la que te relacionas con los demás?
¿Cómo?

p29. ¿La forma en la que te identificas (genero, pronombres) ha cambiado antes y después de hacer Drag?

p30. ¿Si es así, crees que esta transformación se ha visto influida por el hecho del Drag?

p31. ¿Imaginas tu vida sin hacer Drag? ¿Por qué?

p32. ¿Qué opinan las personas que estaban en tu vida antes del Drag? (familia, amigos antiguos, etc.)

p33. ¿Y las personas actuales?

p34. ¿Qué es lo que te gustaba más del Drag cuando empezaste? ¿y ahora?

p35. ¿Y lo que menos? Tanto antes como después.

p36. Para acabar, ¿hay algo que te ha dado el Drag que crees que no te podría haber dado otra cosa?